

BİLİK İQTİSADİYYATI QURUCULUĞUNDA İNSAN KAPİTALININ ROLUNA DAİR NƏZƏRİ MÜLAHİZƏLƏR

Allahyar Muradov,

*AMEA İqtisadiyyat İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini,
iqtisadi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

E-mail: allahyarmurad@gmail.com

UOT: 338

Xülasə. *Məqalədə bilik iqtisadiyyatı quruculuğunda insan kapitalının rolu ilə bağlı nəzəri mülahizələr araşdırılır. Nəzəri cəhətdən müəyyən edilmişdir ki, biznes mühitinin əlverişli olması, dünya görüşü və mentaliteti insan kapitalının formalaşması və istifadəsinə müsbət təsir göstərə bilər. Bu baxımdan insan kapitalının formalaşması və istifadəsinin bilik iqtisadiyyatına təsirinin yüksək əhəmiyyətliyi əsaslandırılır.*

Açar sözlər: *insan potensialı, insan kapitalı, intellektual kapital, bilik iqtisadiyyatı.*

Key words: *human potential, human capital, intellectual capital, knowledge economy.*

Ключевые слова: *человеческий потенциал, человеческий капитал, интеллектуальный капитал, экономика знаний.*

Problemin qoyuluşu

Biliyin daşıyıcısı insandır. Bütün iqtisadi hadisələr, proseslər insanın əqli və fiziki əməyinin nəticəsi olaraq meydana çıxır. Bu baxımdan insanı, iqtisadiyyatı bir-birindən kənarda təsəvvür etmək mümkün deyil. Bunlar insan cəmiyyəti yarandığı zamandan daim vəhdətdə olmuş, inkişaf etmişdir. Deməli, iqtisadiyyatın inkişafı (ümumi mənada) insandan, insanın inkişafı isə mühitdən asılıdır. İnsan isə burada birinci yerdə durur. Çünki iqtisadi inkişaf insanın əqli, fiziki əməyinin nəticəsi kimi meydana çıxır. Əqli əməyin payı yüksək olan iqtisadiyyatla, fiziki əməyin payının yüksək olduğu iqtisadiyyat arasında əsas fərq birincinin ikinciyə nisbətən daha sürətli və rəqabətqabiliyyətli, sosial rifahın isə daha yüksək olmasıdır.

Təhsil insan kapitalının formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynasa da, institusional və biznes

mühiti onlardan səmərəli istifadə edilməsində həlledici rol oynayır. Çünki yaradıcılıq qabiliyyətinin sosial-iqtisadi həyatda reallaşdırılması üçün əlverişli mühitin mövcudluğu ölkələrin iqtisadiyyatına birbaşa təsir göstərir. İnkişaf etmiş və zəif inkişaf etmiş ölkələrin sosial-iqtisadi inkişaf göstəricilərini müqayisə etdikdə onlar arasında əsas fərqin insan kapitalı ilə bağlı olduğunu görmək olar. Bu baxımdan ölkələrin sosial-iqtisadi inkişafında insan kapitalının rolunun qiymətləndirilməsi və artırılması yollarının axtarılması artıq uzun illərdir ki, iqtisadçı alimlərin diqqət mərkəzindədir.

İnsan kapitalının inkişafı istiqamətində tədqiqatlar hələ keçən əsrin 50-ci illərindən aktuallaşmışdır. Bu mövzuda T.Şults (23), H.Bekker (2), E.Denison (5), R.Solou (22), İ.Fişer (6), R.Lukas (12), C.Minser (16), J.İ.Hansen (10), M.Haq (8) və başqaları tərəfindən ciddi araş-

dırmlar aparılmışdır. Azərbaycanda isə Q.İmanov və Y.Həsənlı (11) kimi bir çox alimlərimiz öz tədqiqatlarında elmi və təcrübi nəticələr əldə etmişlər.

İnsan amilinin sosial-iqtisadi, siyasi proseslərdə həlledici rol oynamasına klassiklərin, neoklassiklərin və sonrakı iqtisadi məktəblərin nümayəndələrinin əsərlərində geniş yer verilmişdir. Onlar insanın (işçinin) bilik və təcrübəsinin iqtisadi artımda və əmək məhsuldarlığının yüksəlməsində önəmli yer tutması barədə fikirlər irəli sürür və bunları müxtəlif faktlarla sübuta yetirir. Onlardan A.Smit (28), A.Moslou (27) və başqaları insan qabiliyyətinin səmərəliliyinə diqqəti yönəldir, səmərəliliyin insanın qabiliyyət və bacarığından asılı olduğunu əsaslandırırdılar. Belə ki, A.Smitin əmək məhsuldarlığının artırılmasının, ilk növbədə, işçinin məharət və bacarığının yüksəldilməsindən, yalnız budan sonra onun işlətdiyi maşın və avadanlıqlardan asılı olduğunu bildirirdi (28, 235).

İnsan potensialının kapitallaşması

İnsan potensialı – iqtisadi potensialın əsas tərkib hissəsidir, cəmiyyətin ən zəruri resursudur. Ümumi yanaşmada isə insan potensialını kəmiyyət göstəricilərinə əsaslanan, insanların (insanın-fərdin) fiziki və əqli bacarıqlarının məcmusu kimi də qəbul etmək olar.

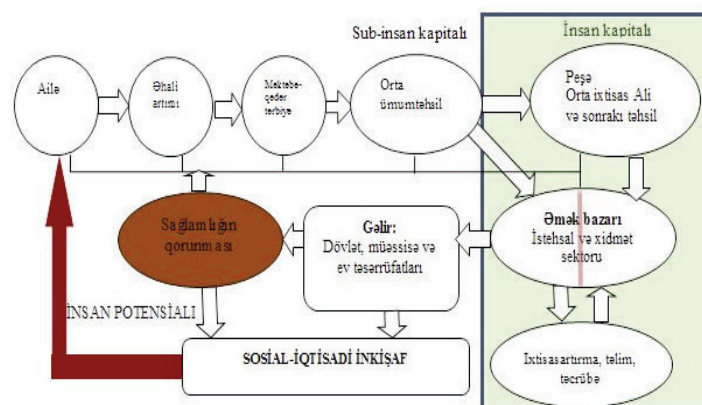
İnsan potensialının inkişafında birbaşa rol oynayan imkanları **4 qrupa** bölmək olar: **iqtisadi, sosial, siyasi və mədəni**. Bunlar arasında sıx bağlılıq vardır. Belə ki, bir qrupun imkanlarının artması, digər qrupa daxil olanların da imkanlarını artırır.

İnsan potensialının keyfiyyət xarakteristikasına insan kapitalını formalaşdırən, onun məhsuldarlığının artmasına imkan yaradan təhsil, sağlamlıq, peşəkarlıq, kəmiyyət xarakteristikasına isə doğum, ölüm, miqrasiya göstəriciləri daxildir. İnsan potensialına yatırılan investisiyanın fasiləsizliyi insan kapitalını formalaşdırır. **“Sub-insan” kapitalına** – insan kapitalının formalaşmasından öncəki mərhələsi kimi baxmaq olar. Ümumtəhsil məktəbinin tamamlanmasına qədər insan potensialına qoyulan investisiyalar “sub-insan” kapitalını formalaşdırır (bax: **Sxem 1**).

Qeyd: Şəkil müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

İnsan potensialının formalaşması və insan

kapitalına çevrilməsi mərhələləri

Sxem 1.

Bir az öncə insan kapitalının ona qoyulan investisiyanın əsasında yarandığını qeyd etdik. İnsan kapitalının məcmusu isə öz növbəsində **intellektual potensialı** formalaşdırır. Hazırda inkişaf etmiş ölkələrin intellektual potensialı və insan kapitalı biliklərə əsaslanan iqtisadiyyat quruculuğunun təməlini təşkil edir.

Ümumiyyətlə, insan kapitalına dövlətin (ölkənin) iqtisadi və milli sərvəti kimi baxmaq lazımdır. Çünki, iqtisadiyyatın rəqabət gücünün artması, əmək məhsuldarlığının yüksəlməsi, yeni biliyin, məhsulun, xidmətin yaranması insan kapitalından səmərəli istifadə nəticəsində mümkün olur. Onlar qazandıqları bilik və bacarıqları (bilik kapitalını) maddi kapitala çevirərək, dövlətin sosial-iqtisadi qüdrətinin möhkəmlənməsində birbaşa rol oynayırlar.

İnsan kapitalı ilə bağlı nəzəri müddəalar

İnsan kapitalı nəzəriyyəsi institusional, neoklassik, neokeyns və digər iqtisadi nəzəriyyələrin nailiyyətlərinə əsaslanır. Qeyd edək ki, elmi mənbələrdə “insan kapitalı” nəzəriyyəsinin XX əsrdə elmi dövriyyəyə daxil olduğu qeyd olunur. Lakin bəzi mənbələrdə bu anlayışın XIX əsrdə meydana gəldiyi göstərilir. C.R.Mak-Kullok “insan kapitalına - milli sərvəti formalaşdırən tərkib elementi kimi baxırdı” (15, 67). L.Valras isə insanın özünü kapital hesab edir və bunu hər bir fərdin qabiliyyətinin ondan ayrılmaz olması ilə əsaslandırırdı. H.D.Makleod istehsal edən insana toplanmış (yığılmış) kapital kimi baxırdı. Onun nöqtəyi-nəzərinə, məhsuldar olmayan insan, iqtisadi insan deyil (13). Çünki, hər bir insan öz bilik və qabiliyyətinin daşıyıcısı olmaqla yanaşı, eyni zamanda onunla yeni dəyər, başqa sözlə, kapitaldır. İnsan kapitalı nəzəriyyəsinin

yaradıcıları Stiqlis (21), Bekker (2) və endogen artım nəzəriyyəsinin yaradıcıları R.E.Lucas (12) P.Romer (19), S.Rebelo (18), R.J.Barro (1), A.J.Bovlus, C.Robinson (4), T.Şuller (20), E.Frenç (7) biliyin iqtisadi artım prosesində mərkəzi yer tutduğunu qeyd edirdilər. Bu baxımdan “insan kapitalı” nəzəriyyəsində təhsil iqtisadi artımın mühüm komponenti hesab olunur. İqtisadi artımla insan kapitalı arasında bağlılıq endogen artım nəzəriyyəsində aydın şəkildə verilmişdir.

Qeyd etdiyimiz kimi, gələcəkdə qazanc əldə etmək üçün insanın özünün bilik və təcrübəsinin saxlanılmasına sərmayə qoyulduğu halda kapitala çevrilir. Yəni, insan o vaxt kapitala çevrilir ki, ona sərmayə qoyulur və qarşılığında iqtisadi-sosial səmərə əldə edilir.

İnsan kapitalının iqtisadi atrıma təsiri

İnsan kapitalının iqtisadi atrıma təsiri son illərdə daha çox diqqət çəkməyə başlamışdır. İnsan kapitalının iqtisadi artıma təsiri ilə bağlı **iki yanaşma** mövcuddur. **Birinci yanaşma** (Uzava və Lukas tərəfindən hazırlanmış Uzava-Lukas modelinə əsaslanır) – insan kapitalını istehsal prosesində bir töhfə halına gətirmək (23;12). Bu modelə görə, istehsalın artımı ilə insan kapitalı arasında bağlılıq vardır. **İkinci yanaşma** R.R.Nelson və E. Felpson (17) tərəfindən irəli sürülmüşdür. Onlar hesab edirdilər ki, insan kapitalı məhsuldarlığın artmasının əsas mənbəyidir. Çünki, məhz insan kapitalı iqtisadiyyatda innovasiya və mövcud texnologiyaların tətbiqi imkanlarını müəyyən edir. Eyni zamanda, insan kapitalı texnologiyanın yayılmasını sürətləndirməklə iqtisadi artım tempinə ciddi təsir göstərir. Bu baxımdan insan kapitalı biliklərə əsaslanan iqtisadiyyat quruculuğunda və iqtisadi artım nəzəriyyəsində əhəmiyyətli yer tutur.

İnsan kapitalı bütövlükdə, insanın, müəssisənin, cəmiyyətin intellektual potensialı olmaqla, yeni məhsulun istehsalına xidmətin yaradılmasına, biliyin istehsal fəaliyyəti üçün məqsədyönlü istifadəsinə xidmət edir. Bir çox tədqiqatlarda insan kapitalını insanların sağlamlıq, bilik, qabiliyyət, mədəniyyət və təcrübələrinin məcmusu kimi də dəyərləndirirlər.

“İnsan kapitalı” nəzəriyyəsinin inkişafının zənginləşdirilməsində T.Şults və H.Bekkerin böyük xidməti olmuşdur. T.Şults insan kapitalı nəzəriyyəsinin başlanğıc mərhələsində onu əhə-

miyyətli dərəcədə zənginləşdirmiş və elmi ictimaiyyət tərəfindən qəbul edilməsinə nail ola bilmişdir. O, ilk dəfə olaraq insan kapitalını zəruri istehsal amili kimi göstərmişdir. T.Şults insan kapitalı anlayışının izahını verərkən qeyd edirdi: “Bütün insanların qabiliyyətləri, bacarıqları ya anadangəlmə, yaxud da qazanılmış olur. Hər bir insan insan potensialını müəyyən edən varlıq kimi doğulur. Biz müəyyən xərclərlə insan potensialının gücləndirilə bilən keyfiyyətini – “insan kapitalı” adlandırırıq” (21). Ümumiyyətlə, T.Şults “insan kapitalı”na makrosəviyyədə, H.Bekker isə “insan kapitalı”na mikrosəviyyədə baxırdı. H.Bekker müəssisənin insan kapitalına təcrübə, bilik və insan bacarığının məcmusu kimi tərif verirdi (25). C.Fişer, R.Dornbuş və R.Şmalenzi də insan kapitalı nəzəriyyəsinə öz töhfələrini verərək belə bir fikir irəli sürürdülər: “insan kapitalı insanda təcəssüm olunan gəlir gətirmək qabiliyyətinin ölçüsüdür” (29). Onlar insan kapitalına anadangəlmə qabiliyyət və istedad, həmçinin təhsil və qazanılmış ixtisası da daxil edirdilər.

R.E.Manuelli, A.Seşadri (14), K.Hamilton, G.Lui (9), D.Veil (24), J.Benhəbib, M.M.Spiegel (3) və bir çox tədqiqatçılar insan kapitalına milli sərvəti formalaşdırən ən mühüm tərkib hissələrindən biri kimi baxırdılar. Belə ki, milli sərvət – təbii resurslar, fiziki (və maliyyə) kapital və insan kapitalı göstəriciləri əsasında hesablanır. Hazırda iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin milli sərvətinin tərkibində insan kapitalının xüsusi çəkisi yüksəkdir. Qeyd edək ki, ABŞ, Finlandiya, Almaniya, Yaponiya, İsveçrə və s. ölkələrdə milli sərvətin təqribən 80%-ə qədərini, ümumilikdə inkişaf etmiş ölkələrdə milli sərvətin 60-75%-ni insan kapitalı təşkil edir. Bu ölkələrdə ÜDM-in artımının 80-85%-i biliyin inkişafı hesabına formalaşır. Əgər 1800-cü ildə qərbi ölkələrində və Yaponiyada milli sərvətin 20-22%-ni insan kapitalı təşkil edirdisə, 1860-cı ildə bu 21-23%-ə, 1913-cü ildə 31-33%-ə, 1950-ci ildə 47-48%-ə, 1998-ci ildə 67-69%-ə, XXI əsrin başlanğıcında isə 80%-ə çatmışdır. H.Bekker təhsilə qoyulan investisiyaların iqtisadi effektivliyini gəlirlərin xərclərlə müqayisəsi ilə təhlil etmiş və müəyyənləşdirmişdir ki, təhsilə qoyulan investisiya ildə 12-14%-lik gəlir əldə etməyə imkan verir (25).

Müasir dövrdə bilik iqtisadi inkişafa daha çox təsir göstərən başlıca amillərdən birinə çevrilmişdir. A.P.Kolyadin haqlı olaraq biliyə insan kapitalının yığım mənbəyini yaradan amil kimi baxır, öyrənmə və təhsili onun əsas üsulu hesab edirdi (26). Təbii ki, insan kapitalının formalaşmasında və təkrar istehsalında təhsil, təcrübə və təlim ən önəmli yer tutur. Bu səbəbdən inkişaf etmiş ölkələr investisiya qoyuluşlarının böyük hissəsini insan kapitalının formalaşmasına və təkrar istehsalına yönəldirlər. Bu investisiyaların sayəsində də həmin ölkələr rəqabətdə üstünlük qazanmış, biliyin inkişafına, gəlirlərin artmasına və əhalisinin rifahının yaxşılaşdırılmasına nail olmuşlar.

XXI əsrdə insan kapitalı və biliyin əsas istehsal amilinə çevrilməsi də təsadüfi deyildir. Çünki, istehsalın digər amilləri (torpaq istisna olmaqla) texnika-texnologiya, istehsalın inkişafı, məhsuldarlığın yüksəldilməsi və s. məhz insanın biliyi, intellektual əməyi ilə meydana gəlir. Burada elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, iqtisadi və sosial təhlükəsizlik mühüm yer tutur. Ümumiyyətlə, müasir dövrün sosial-iqtisadi inkişafı insan kapitalından məqsədyönlü və xoşməramlı istifadə səviyyəsindən asılıdır. (Lakin təəssüflər olsun ki, bəzən bu kapitaldan cəmiyyətin məhvi edilməsi məqsədilə də istifadə olunur.)

İnsan kapitalının səmərəliliyinin institusional şərtlərinin müəyyən edilməsi üçün onu aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar:

Birinci, insan kapitalı hər bir konkret insanda onun imkan və tələbatlarının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi formalaşır. İnsanın əqli və fiziki əməyinin məhsulu, sağlamlığı, biliyi, qabiliyyəti, təcrübəsi konkret fərdə aiddir.

İkinci, insan kapitalının tərkibi olan sağlamlıq, təhsil, bilik, qabiliyyət və təcrübə saxlanma və təkrar istehsal tələb edən müəyyən dəyər (və ya potensial) kimi çıxış edən özünməxsus yığma malikdir.

Üçüncü, insan kapitalının formalaşması kifayət qədər uzun müddət aparır və həm fərdin özündən, həm müəssisə və təşkilatdan, dövlətdən, bütövlükdə isə cəmiyyətdən əhəmiyyətli investisiya qoyuluşu tələb edir. İnsan kapitalından alınan effekt, həm də şəxsi fəallıqdan və hər bir konkret insanın özünüinkişaf qabiliyyətindən, bütövlükdə cəmiyyətin institusional şəraitindən

asılıdır.

Dördüncü, müasir cəmiyyətin iqtisadi gücü insan kapitalının məcmusu ilə müəyyən olunur. İnsanların bilik və bacarıqlarının birləşməsi və səmərəli istifadəsi birbaşa təkrar istehsal prosesinə təsir göstərir və bütövlükdə əmək məhsuldarlığını artırır.

Beşinci, istənilən iqtisadi fəaliyyət sahəsində insan kapitalının dəyəri, keyfiyyəti və istifadə forması iqtisadi artımın, rəqabətqabiliyyətinin və istehsalın effektivliyinin başlıca amili kimi çıxış edir.

Müasir dövrdə insan kapitalının formalaşması üçün ən azı 22 il tələb olunur. Formalaşan kapital 50-60 il ərzində cəmiyyətin və iqtisadiyyatın inkişafında istifadə edilir. Bura əmək resursları, bilik, intellektual və təşkilati əməyin alətləri, yaşayış və intellektual fəaliyyət mühiti daxildir. Qısaca **insan kapitalı** – peşəkarlar, intellekt, bilik, keyfiyyət və yüksək məhsuldarlıqlı əmək və yaşayış keyfiyyəti deməkdir. Hazırda iqtisadi artım vətəndaşların, işçilərin, menecerlərin, sahibkarların təhsilli olmasını tələb edir. Tədqiqatlar göstərir ki, qapalı sistemlə müqayisədə, liberal mühitdə ideyanın yaranması və reallaşması imkanları daha genişdir.

Aparılan nəzəri araşdırmalar insan kapitalının formalaşmasına bir sıra amillərin təsir etdiyini göstərir. Belə ki, əgər XIX əsrdə və ondan əvvəl insan kapitalının (insan amilinin) inkişafında yalnız təhsil və təlimin əhəmiyyətli olması vurğulanırdısa, bu gün onların sayı onlarladır. Qeyd edək ki, Dünya Bankının ekspertləri insan kapitalını təşkil edən sahələrə elm, təhsil, mədəniyyət və incəsənət, səhiyyə, informasiya təminatını daxil edirlər. Bununla yanaşı, insan kapitalı aşağıdakı qrup elementləri özündə birləşdirir: **sağlamlıq kapitalı, əmək kapitalı, intellektual kapital, təşkilati kapital, mədəni kapital.**

C.Fişer, R.Dornbuş və R.Şmalenzinin fikrincə, insan kapitalına qoyulan investisiyalar daha yüksək əmək haqqı formasında, yaxud da bu qabiliyyət vasitəsi ilə daha çox gəlir gətirən fəaliyyət nəticəsində tədricən geri qaydır (29).

Müasir nəzəriyyələrdə “İnsan kapitalı”nın ölçülməsi üçün **üç yanaşma** mövcuddur: **1) təhsiləmə səviyyəsinə; 2) insan kapitalına çəkilən xərclərə** (giriş və dəyər yanaşması); **3) çıxış parametrlinə, yəni insan kapitalının əmək**

bazarındakı dəyərinə görə (gəlir yanaşması). Göründüyü kimi, insan kapitalının dəyərləndirilməsi çoxölçülüdür. Onun cəmiyyət və iqtisadi inkişaf üçün əhəmiyyəti birmənalıdır. Bununla bağlı çoxsayda tədqiqatlar aparılmışdır. Onlardan biri də 2013-cü ildən ÜİF tərəfindən açıqlanan “İnsan Kapitalı İndeksi”dir. Bu indeks 4 qrupda birləşdirilən 46 göstərici (5 yaş qrupu üzrə – 15 yaşa qədər, 15-24, 25-54, 55-64, 65 və yuxarı) əsasında hesablanır. Bunlara:

- *təhsil (ali, orta, ibtidai) və peşə hazırlığı;*
- *sağlamlıq, fiziki və psixoloji rifah;*
- *işədüzləmə və məşğulluq;*
- *infrastruktur, hüquqi müdafiə, sosial mədəniyyət.*

T.Şultsa görə insan kapitalına investisiya əsas nəticəsini insanların əmək məhsuldarlığının artmasında, onların cəmiyyətdə effektiv yaradıcı fəaliyyəti üçün şəraitin yradılmasında və sağlamlılıqlarının qorunmasında göstərir (21). Onun fikrincə, insan istehsalədici xarakterə malik zəruri əlamətləri özündə birləşdirir. T.Şults hesab edirdi ki, cəmiyyətdə istehsal olunan məcmu məhsulda toplanan insan kapitalı artıq $\frac{1}{4}$ deyil, XX əsrin təkrar istehsal nəzəriyyəsinə görə $\frac{3}{4}$ təşkil edir. Yəni, istehsal olunan məcmu məhsulun $\frac{3}{4}$ -ü insan kapitalının hesabına formalaşır (21).

Son illərdə iqtisad elmində istifadə olunan əsas terminlərdən biri də **intellektual potensialdır**. Məlum olduğu kimi, intellektual potensialın formalaşması və inkişafı dövlət, sahibkar, həm də fərdlər (ailə) tərəfindən böyük vəsait qoyuluşu tələb edir. Eyni zamanda, bu xərclərin iqtisadi, sosial və mədəni effekti də yüksək olur. Xüsusilə son 20-30 ildə insanların (fərdlərin) inkişafının bilik və peşəkarlıq səviyyəsindən, müəssisənin, firmanın və s. bazarda uğur qazanmasının (rəqabət gücünün), gəlirlərin çoxalmasının yüksək ixtisaslı kadrlardan asılılığı artmağa başlamışdır.

Bilik iqtisadiyyatının formalaşması və inkişafına nail olan ölkələr dünya miqyasında rəqabət gücünü yüksəldir. Dayanıqlı iqtisadi inkişafı təmin edirlər. Başqa sözlə, iqtisadi fəaliyyətin bütün sahələrində (xüsusi ilə elm, təhsil, səhiyyə, yüksək texnologiyalara əsaslanan istehsal) sağlam şərait yaradılmaqla, rifahın yaxşılaşması məqsədinə çatırlar. Təcrübə göstərir ki, biliyə investisiya qoymayan və ya biliyin imkanlarından

istifadə etməyən, yəni biliyin mənimsənilməsi, istehsalı və yayılması prosesindən kənarda qalan ölkələrin rəqabət bazarına girməsi, eləcə də davamlı iqtisadi inkişafı qeyri-mümkündür.

Nəticə

1) *İnsan kapitalı – insan potensialına investisiya qoyuluşu ilə formalaşır. İnsan kapitalına cəlb edilən sərmayə isə onun təkrar istehsalına, bilik və təcrübəsinin artırılmasına yönəldilən investisiyadır.*

2) *İnsan kapitalı isə öz növbəsində cəmiyyətin intellektual potensialını formalaşdırır.*

3) *Cəmiyyətin intellektual potensialından və ya insan kapitalından səmərəli istifadə nəticəsində biliklərə əsaslanan iqtisadiyyat formalaşaraq inkişaf edir. Hazırda dünyada gedən rəqabət döyüşündə qalib gəlmək və ya rəqabət aparmaq, davamlı iqtisadi inkişafa nail olmaq üçün biliyə (elm və təhsil) məqsədyönlü investisiya qoyuluşu tələb olunur.*

ƏDƏBİYYAT

1. Barro R.J. (1993) Human Capital and Economic Growth// 199-216.
2. Becker G.S. (1964) Human Capital. N.Y.: Columbia University Press, 1964.
3. Benhabib, J., Spiegel, M.M. (1994). “The role of human capital in economic development: Evidence from aggregate cross-country data”. Journal of Monetary Economics 34, 143–173.
4. Bowlus A. J. Robinson C. (2008) Human Capital Prices, Productivity and Growth // Centre and the Canadian Social Sciences and Humanities Research Council. July 2008 55 p.
5. Denison E. (1985) Trends in American Economic Growth, 1929-1982. Washington, 1985 220 p.
6. Fisher I. (1930) The theory of interest, as determined by impatience to spend income and opportunity to invest it. 1930. New York, xxvii pages, 3 leaves, 566 pages.
7. French, Eric. 2005. “The Effects of Health, Wealth, and Wages on Labour Supply and Retirement Behaviour”. Review of Economic Studies 72 (2): 395-427.
8. Haq M. (1995) Reflections on Human Development. Oxford University Press, Aug 17, 1995 - Business & Economics - 288 pages.
9. Hamilton K. and Liu G. (2014) Human capital, tangible wealth, and the intangible capi-

tal residual// Oxford Review of Economic Policy, Volume 30, Number 1, 2014, pp. 70-91.

10. Hansen W. (1970) Lee. Education: Income and Human capital/ Studies in income and wealth (Том 35) ed. N.B.E.R, 1970, 320 pp.

11. İmanov Q.C., Həsənli Y. Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafının modelləri. Bakı, Elm, 2001, 247 səh.

12. Lucas R.E. (1988) On the mechanics of economic development Journal of Monetary Economics 22 (1988) 3-42. North-Holland.

13. Macleod, Henry D. The Elements of Economics. Vol.11 New York: D.Appleton@Co. 1881, pp.134, 205-206, 213.

14. Manuelli R.E. and Seshadri A. (2014) Human Capital and the Wealth of Nations Source// The American Economic Review, Vol. 104, No. 9 (SEPTEMBER 2014), pp. 2736-2762 (<http://www.jstor.org/stable/43495331>).

15. McCullox J.R. The Principles of Political Economy. Alex Murrey @ Son, 1870, pp.57,67.

16. Mincer J. (1958). Investment in Human Capital and Personal Income Distribution. /Journal of Political Economy, vol. 66(4), pp. 281-302.

17. Nelson R.R. and Phelps E. (1966). Investment in Humans, technological Diffusion and economic growth.// The American Economic Review, Vol. 56, No. 1/2. (Mar., 1966), pp.69-75.

18. Rebelo S. (1991) Long-Run Policy Analysis and Long-Run Growth // The Journal of Political Economy, Vol. 99, No. 3 (Jun., 1991), pp. 500-521 (<http://www.dklevine.com/archive/refs-42114.pdf>).

19. Romer P.M. (1990) Endogenous Technological Change // [Journal of Political Economy, 1990, vol. 98, no. 5, pt. 2 pp. 71-102.

20. Schuller T. (2001) The Complementary Roles of Human and Social Capital // <http://www.oecd.org/innovation/research/1825424.pdf>.

21. Schultz, T.W. (1961). Investment in Human Capital. American Economic Review 51-p.1-17.

22. Solow R.M. A Contribution to the Theory of Economic Growth. /The Quarterly Journal of Economics, Vol. 70, No. 1 (Feb., 1956), pp. 65-94 <http://www.jstor.org/stable/1884513>.

23. Uzawa H. 1965. Optimum Technical Change in an Aggregative Model of Economic Growth. International Economic Revue 6: 18-31.

24. Weil David N. (2014) Capital and Wealth in the 21st Century // Brown University and NBER . December 1, 2014, p. 19.

25. Беккер Гэри С. Человеческое поведение: экономический подход Под ред. Г. Беккера, М: ГУ ВШЭ, 2003 г. 336 с.

26. Колядин А.П. Знания как фактор экономического развития/ Экономический вестник Ростовского государственного университета ♦ 2008 Том 6, № 4, Часть 4, с. 6-9 с. 6.

27. Маслоу А. (1999) Новые рубежи человеческой природы / Пер. с англ. М.: Смысл, 1999— 425 с.

28. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М: Соцэкгиз, 1956-С. 490; с. 208, 235.

29. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика: Пер. с англ. со 2-го изд. – М: «Дело ЛТД», 1995.— 864 с.

A. Muradov

Theoretical considerations on the role of human capital in building of knowledge economy

Summary

The article examines theoretical considerations on the role of human capital in building of knowledge economy. Theoretically, a favorable business environment, outlook and set of mind can positively influence the formation and use of human capital. In this regard, it is justified that the impact of formation and use of human capital on knowledge economy is critically important.

A.Муратов

Теоретические соображения о роли человеческого капитала в создании экономики знаний

Резюме

В статье рассматриваются теоретические соображения относительно роли человеческого капитала в создании экономики знаний. Теоретически, благоприятная деловая среда, мировоззрение и менталитет могут оказать положительное влияние на формирование и использование человеческого капитала. С этой точки зрения, оправдывается, что влияние формирования и использования человеческого капитала на экономику знаний является чрезвычайно важной.